

บทที่ 5

ทฤษฎีว่าด้วยบ่อเกิดความรู้

หัวเรื่อง

1. ทฤษฎีเหตุผลนิยม
2. ทฤษฎีประจักษณ์นิยม

สาระสำคัญ

1. ทฤษฎีเหตุผลนิยมเชื่อว่า ความรู้ที่แท้จริงเกิดจากการคิดหาเหตุผล
2. ทฤษฎีประจักษณ์นิยมเชื่อว่า ความรู้ที่แท้จริงเกิดจากประสบการณ์ทางประสาทสัมผัส

จุดมุ่งหมาย

- เมื่อได้ศึกษาบทที่ 5 เรื่อง ทฤษฎีว่าด้วยบ่อเกิดความรู้ฉบับแล้ว นักศึกษาสามารถ
1. อธิบายทฤษฎีเหตุผลนิยมในฐานะที่เป็นบ่อเกิดความรู้
 2. บอกความแตกต่างระหว่างความรู้ที่เกิดก่อนประสบการณ์ (A priori) กับความรู้ที่เกิดหลังประสบการณ์ (A posteriori)
 3. แยกแยะความคิด 3 ชนิด
 4. อธิบายทฤษฎีประจักษณ์นิยมในฐานะที่เป็นบ่อเกิดความรู้
 5. วิเคราะห์ความรู้ว่าเกิดจากประสบการณ์หรือการคิดหาเหตุผล
 6. วิจารณ์จุดด้อยและจุดเด่นของเหตุผลนิยมกับประจักษณ์นิยม

บทที่ ๕

ทฤษฎีว่าด้วยปอเกิดความรู้

บทนำ

ตามหลักฐานวิทยา หรือทฤษฎีว่าด้วยปอเกิดความรู้ในปรัชญาตะวันตกนั้น มีทฤษฎีว่าด้วยปอเกิดความรู้ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันอยู่ ๔ ทฤษฎี คือ

1. ทฤษฎีเหตุผลนิยม (Rationalism)
2. ทฤษฎีประจักษณ์นิยม (Empiricism)
3. ทฤษฎีอนุมานนิยม หรือทฤษฎีความรู้เชิงวิจารณ์ (A Priorism)
4. ทฤษฎีสัญชาตญาณนิยม หรืออัชมัตติกัญญาณ (Intuitionism) บางตำราใช้คำว่าญาณพิเศษ (Insight)

เหล่านี้เป็นทฤษฎีหลัก นอกจากนี้ยังมีทฤษฎีความรู้ปลีกย่อยอยู่อีกหลายทฤษฎี เช่น

1. ทฤษฎีเพทนาการนิยมของเดวิด อิวม์ (Sensationism)
2. ทฤษฎีประจักษณ์นิยมเชิงวิวัฒนาการ (Evalutional Empiricism) ของเออร์เบอร์ต สเปนเซอร์
3. ทฤษฎีความรู้เชิงวิภากย (The Dialectic Theory of Knowledge) ของเฮเกล นักปรัชญาจิตนิยมชาวเยอรมัน

4. ทฤษฎีความรู้ที่เกิดจากการประพัฒน์สรุคคลกับสิ่งแวดล้อม (The Genetic Theory of Knowledge)

ส่วนรายละเอียดของทฤษฎีความรู้ดังกล่าวแล้วข้างต้นเราจะได้ศึกษาต่อไป

1. ทฤษฎีเหตุผลนิยม (Rationalism)

ปัญหา : ความรู้เกิดขึ้นได้อย่างไร ?

ปัญหานี้ นักปรัชญาต่างก็พยายามที่จะหาคำตอบของปัญหาที่ “ความรู้เกิดขึ้นได้อย่างไร”

เรเน เดสการ์ตส์ (Rene Descartes 1596 – 1650) ได้รับสมญาว่าเป็นบิดาของปรัชญา ตะวันตกสมัยใหม่ เป็นคนแรกที่พยายามหาคำตอบ และได้อธิบายว่า ความรู้ที่แท้จริงเกิดจากเหตุผล ความรู้ย่อมได้มาจากการใช้ปัญญาพิจารณาเห็นอย่างชัดเจนโดยอาศัยเหตุผล คำว่าเหตุผลของเดสการ์ตส์นั้น หมายถึงเหตุผลที่เกิดจากสัญชาตญาณหรือญาณพิเศษ (Intuition) มิใช่เหตุผลที่เกิดจากการรับรู้ทางประสาทสัมผัส และมิใช่เหตุผลที่เกิดจากวินิจฉัย (Judgment) หรือการอนุมาน (Inference) หรือจินตนาการ (Imagination) แต่เป็นเหตุผลที่เกิดขึ้นโดยอาศัยจิตใจที่สร้าง สงบแน่แน่ เป็นเหตุผลที่ปราศจากข้อสงสัยโดยประการทั้งปวง

สัญชาตญาณเกิดขึ้นโดยตรง แจ่มชัดแจ้งในตัว “ไม่จำเป็นต้องพิสูจน์” เพราะพระผู้เป็นเจ้า “ได้ประทานให้ตั้งแต่แรกเกิด” ความคิดที่มิใช่เหตุผลที่พระผู้เป็นเจ้าได้มอบให้ “ได้แก่” ความคิดเกี่ยวกับความเป็นเหตุและผลที่เรียกว่า เหตุการณ์ (Causality) ความไม่มีที่สิ้นสุดหรืออนันตภาพ (Infinity) ความเป็นนิรันดรหรือนิรันตภาพ (Eternity) ตลอดจนถึงความคิดเกี่ยวกับพระเจ้า จัดว่าเป็นความคิดติดตัวมาแต่กำเนิด (Innate Ideas)

เหตุผลที่ได้รับมาจากความคิดติดตัวมาแต่กำเนิดชัดเจนแจ่มแจ้ง เช่นเดียวกับเหตุผลมาจากความจริงที่ไม่ต้องการพิสูจน์ (Axiom) และคำนิยาม (Definition) ในวิชาเรขาคณิตมาสนับสนุนแนวความคิดของตน

เดสการ์ตส์ถือว่า บทสรุปที่ได้มาจากการคณิตศาสตร์จัดเป็นความรู้ที่สมบูรณ์ ถึงแม้ว่า ทฤษฎีความรู้ของเดสการ์ตส์จะมีชื่อเฉพาะว่าเหตุผลนิยม (Rationalism) ก็ยังมีชื่ออีกอย่างหนึ่งว่า เหตุผลนิยมเชิงคณิตศาสตร์ (Mathematical Rationalism)

นักเหตุผลนิยม (Rationalist) ถือว่า ความรู้ที่มีมาก่อน (A priori) เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นก่อน คือ มีอยู่ในจิตใจ

นักปรัชญาเหตุผลนิยมอาจมีแนวความคิดแตกต่างกัน เช่น เมื่อพูดถึง Innate Ideas เดส์การ์ต์สมีทัศนะว่าความคิดบางประเภทเก่านั้นที่เป็น Innate Ideas

スピโนซ่าเห็นด้วยกับเดส์การ์ต์ แต่ไลบ์นิชถือว่าความคิดทั้งหมดเป็น Innate Ideas คือ เป็นความคิดที่ติดตัวมาแต่กำเนิด ทัศนะของไลบ์นิชมีอยู่ว่า ความคิดทั้งหลายมีอยู่แล้วในจิต แต่มันยังไม่ชัดแจ้ง เช่นเดียวกับรูปต่าง ๆ มีอยู่แล้วในหินอ่อน แต่เมื่อใจทำงานกลั่นกรองมัน ออกมามันจึงปรากฏแจ่มแจ้งชัดเจน เช่นเดียวกับรูปต่าง ๆ ที่แกะสลักออกจากรูปหินอ่อน ย่อม ปรากฏชัดเป็นรูปคนบ้าง สัตว์บ้าง เมื่อนายช่างแกะมันออกหินอ่อน

อนึ่ง เมื่อพูดถึงหน้าที่ของประสาทสัมผัส นักเหตุผลนิยมต่างก็มีเหตุผลเป็นของตนเอง ไม่ลงรอยกัน บางคนถือว่าสิ่งที่ได้มาจากประสาทสัมผัสมีคุณค่าอยู่บ้าง แต่มันก็เป็นความรู้ ชนิดไม่สมบูรณ์อาจผิดพลาดได้

แต่อย่างไรก็ตาม นักเหตุผลนิยมทั้งหมดมีทัศนะตรงกันเกี่ยวกับปัญหาที่ว่า “ความรู้ ก็แท้จริง ได้มาจากการที่เราได้รับสิ่งจากภายนอก” โดยมีความเห็นร่วมกันว่า ความรู้ที่แท้จริงได้มาจากการใช้ความคิด อย่างมีเหตุผล ไม่ใช่ได้มาจากการสังเกตหรือประสบการณ์ภายนอก

คำว่า Rational หมายถึงเหตุผล ลักษณะมีความเชื่อว่า เหตุผลเป็นเครื่องให้ความจริง เป็นปัจจัยของความจริง และเป็นปัจจัยของความรู้ต่าง ๆ

ดังนั้น เหตุผลในที่นี้มีความหมายแตกต่างจากที่เราใช้กันทั่ว ๆ ไป เราไม่หมายถึงสิ่งที่ ได้จากการประสบการณ์

ตัวอย่างเช่น มีส้มอยู่ 1 ผล รับประทานไปเพียง 5 ผล ปรากฏว่าหวาน ก็สรุปว่าส้มหวาน ข้อสรุปนั้นมีเหตุผล แต่ในที่นี้หมายถึงว่า จากประสบการณ์ทำให้เราเชื่อว่าส้มนั้นหวาน แต่ถ้า สรุปว่าส้มคงจะต้องหวาน คำสรุปนี้มีเหตุผลตามความหมายที่ว่านี้ ไม่ใช่ว่าเป็นเหตุผลที่นักเหตุผลนิยมได้พูดกัน

ฉะนั้น ปัญหามีอยู่ว่า Rationalism หมายความว่าอย่างไร ความคิดที่ว่าไปของนักเหตุผลนิยม ประการแรกมีอยู่ว่า ความจริงต้อง tally หมายความว่า $2 + 2 = 4$ และจะต้องเป็น 4 เสมอไป อย่างที่สามของสามเหลี่ยมเมื่อร่วมกันเข้าหากัน 2 มุมจาก อันนี้เป็นความจริงที่ tally ตามกฎ

สมมติว่า $2 + 2 = 5$ แสดงว่า ความจริงไม่ tally หรือว่าเอาสามเหลี่ยมมารวมเข้ากัน แล้วไม่เท่ากับ 2 มุมจาก มันก็ไม่ tally คำว่า tally หมายความว่าไม่ขึ้นอยู่กับอะไร ความจริง ของมันอยู่ที่ตัวของมัน นี้คือทัศนะของนักเหตุผลนิยมที่ว่า ความจริงจะเป็นเมื่อมัน tally คือ

แน่นอน ไม่เปลี่ยนแปลงเป็นอย่างอื่น จะต้องมี Absolute Certainty (ความแน่นอนเต็มข้าด) ไม่เพียงแต่จะเป็นไปได้หรือ Probability และความจริงนี้เป็นจริงแม้กระทั่งทุกอย่างในโลก

ถ้าความจริงตามที่ต้องยอมรับว่าประสบการณ์ไม่สามารถให้ความจริงได้ ประสบการณ์ คือ ความรู้ที่เราได้จากประสบการณ์ทางประสาทสัมผัส เช่น ความรู้ต่อนเที่ยงเดตร้อน ถ้าวัดตามมาตรฐาน คือ 90 พาราเซลล์ แต่ถ้าออกจากห้องเย็นหรือออกจากเตาอบใหม่ ๆ จะรู้สึกร้อนไม่เท่ากัน กายไม่สามารถจะบอกร่วมได้ เพราะกายของคนที่อยู่ในห้องเย็นกับกายของคนที่ไม่อยู่ในที่ไม่เย็น เมื่อประสบกับภาวะอากาศเช่นเดียวกัน ก็มีความรู้สึกไม่เหมือนกัน อุปกรณ์ที่ว่าสภาพของเราจะเป็นอย่างไร

ฉะนั้น กายของเราก็เชื่อไม่ได้ บางครั้งเรามองดูไปตามถนนเวลาเดตร้อนจัด จะดูเหมือนมีน้ำจืดของบนถนนทั้ง ๆ ไม่มีน้ำ

เมื่อมองดูร่างรถไฟในระยะใกล้ จะเห็นว่าร่างรถไฟเป็นเส้นบนถนน แต่เมื่อมองไปไกล ๆ จะเห็นร่างรถไฟมาบรรจบเป็นเส้นเดียวกัน ความจริงท่าเป็นเช่นนั้นไม่ หุขของเราก็เชื่อไม่ได้ ในบางครั้งอาจให้ความจริงและความเท็จแก่เราได้ทั้งนั้น

แม้วิธีการของการอุปมาณ (Induction) อันได้แก่ การคิดหาเหตุผลจากส่วนย่อยไปหาส่วนใหญ่ ก็ไม่สามารถให้ความจริงแก่เราได้เหมือนกัน

เพราะฉะนั้น ความรู้จะตามด้วยก็ต้องสรุปว่าไม่ได้เกิดจากประสบการณ์ ถ้าความรู้ไม่ได้เกิดจากประสบการณ์แล้วความรู้นั้นจะเกิดจากอะไร

เมื่อพูดถึงความรู้ก็มีอยู่ 2 ประเภท คือ หมายถึง

1. A priori ความรู้ที่เกิดก่อนประสบการณ์ซึ่งเป็นความรู้มีอยู่ก่อนแล้วในจิต
2. A posteriori หมายถึง ความรู้ที่เกิดภายหลังจากการมีประสบการณ์ การรู้ว่า น้ำเดือดที่ 100 องศาเซนติเกรดเป็น A posteriori เพราะเราได้สั่งที่เกิดขึ้นหลังประสบการณ์ คือ จากการทดลอง และ A posteriori ก็คือ ความรู้ที่เกิดจากการอุปมาณ (Induction) การสังเกต การทดลอง

อีกด้วยหนึ่ง ถ้าไฟร้อน จากการที่เรารู้ว่าไฟร้อนเพราเคยจับและเกิดความรู้ว่าไฟร้อน ก็เป็น A posteriori

ส่วน A Priori หมายถึง ความรู้ที่เกิดมาก่อนมีประสบการณ์ คือ เกิดขึ้นเองโดยไม่ออาศัยประสบการณ์ มีปัญหาว่าถ้าไม่มีประสบการณ์ความรู้จะเกิดขึ้นได้อย่างไร ?

นักเหตุผลนิยมกล่าวว่า ความรู้เกิดจากการคิด ตัวอย่างเช่น ในวิชาคณิตศาสตร์ เราหา

ความรู้ได้จากการคิด “ไม่ใช่ได้ความรู้มาโดยอาศัยประสบการณ์ แต่ได้มาโดยอาศัยการคิด เท่านั้น ถ้าต้องการทราบว่า 2×2 หรือ 4×4 เป็นเท่าไร ?

เรารู้ได้โดยการคิด “ไม่ใช่การนับ เหตุผลคืออะไร ตามทัศนะของนักเหตุผลนิยม เหตุผลก็คือ กิจกรรมของจิต การใช้เหตุผลเป็นกิจกรรมของจิต การคิดเป็นหน้าที่ของเหตุผล การวิ่ง การเคลื่อนไหว เป็นหน้าที่ของกาย

ฉะนั้น เหตุผลตามความหมายที่ให้ไว้ เรียกว่า เป็นปัจจัยให้เราได้ค้นพบหรือได้รับสิ่งที่ เป็นจริง เรียกว่า Truth Truth ไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นโดยอาศัยประสบการณ์ แต่เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นโดยอาศัยการคิดของจิต

แต่อย่างไรก็ตาม จิตของคนเราอาจคิดผิดก็ได้ถ้าสภาพจิตใจของคนผู้นั้นไม่อよดีในภาวะปกติ ถ้าจะกล่าวโดยการยกอุทาหรณ์เปรียบเทียบ ความรู้เปรียบเหมือนชุมทรัพย์ ดังสูนกรกฎ ท่านได้กล่าวไว้ว่า “มีวิชาเหมือนมีทรัพย์อยู่นับแสน จะตกถินฐานได้ไม่ขาดแคลน” การคิด ก็คือการขุดชุมทรัพย์ขึ้นมา แต่ต้องยอมรับว่าความรู้เกิดจากการคิดของจิต หรือยอมรับว่าประสาท สัมผัสทั้ง 5 มีส่วนช่วยให้เกิดความรู้ขึ้นมาได้เหมือนกัน

ความคิดเปรียบเหมือนผู้ชุด ความรู้เปรียบเหมือนเครื่องมือในการขุดชุมทรัพย์ ประสบการณ์เปรียบเหมือนภาชนะที่ใส่ทรัพย์ที่ขุดขึ้นมาได้ ดังนั้น ประสบการณ์จึงเป็นสิ่งที่ช่วยให้ความคิดเป็นความคิดขึ้นมาได้ ถ้าเราไม่เคยสัมผัสระไรมาก่อน ความคิดก็เกิดขึ้นไม่ได้

แต่ความจริงก็มิอยู่แล้วในจิต เป็นแต่ไม่มีขอบ (ความรู้) ที่จะชุดเท่านั้น คือ มนุษย์จะมีความคิดเนื่องจากมีร่างกาย ความคิดของเราต้องอาศัยร่างกาย (ความคิดเป็นหน้าที่ของจิต จิตอาศัยร่างกายอยู่)

อนึ่ง ประสบการณ์เป็นเครื่องช่วยให้ความรู้ปรากฏ สมมุติว่าเราอยู่ในห้องมืด ต้องการจะฉายสไลด์ เรามีฟิล์มสไลด์อยู่แล้ว เพียงแต่ฟิล์มสไลด์รามองไม่เห็นถันดัด เมื่อไม่มีไฟ ไม่มีจอ ไม่มีเครื่องฉาย ก็ไม่สามารถที่จะฉายสไลด์ได้ หรือภาพไม่สามารถที่จะปรากฏได้ แต่เครื่องมือเหล่านั้น ก็ไม่เป็นตัวการที่จะทำให้เกิดภาพ เพราะภาพมิอยู่แล้วในฟิล์มสไลด์ แต่แสงให้ภาพปรากฏ

ประสบการณ์เช่นเดียวกัน ถ้าไม่มีความรู้ก็เกิดขึ้นไม่ได้ ประสบการณ์เป็นต้นกำเนิดของความจริง และความรู้ก็ไม่ใช่ต้นกำเนิดของความเป็นจริง พูดอีกอย่างหนึ่งก็คือ ประสบการณ์เป็นพาหนะเป็นเครื่องมือที่จิตอาศัยເเอกสารความจริงขึ้นมาจากการตัวมัน

ความสัมพันธ์ทั้งหลายที่มิอยู่ในโลกจะสะท้อนภาพทั้งหลายของความคิดอย่างมาให้เราเห็น ฉะนั้น ความรู้ที่แท้จริงจึงเกิดจากความคิดที่มีเหตุผล เพราะพวgnี้มีความเชื่ออยู่ว่า แม้เราจะมี

เหตุผลไม่เหมือนกัน แต่เมื่อถึงจุดสุดยอดแล้ว เหตุผลของทุกคนก็ต้องเหมือนกัน ทุกคนที่เรียนคณิตศาสตร์มาเป็นขั้น ๆ จะต้องยอมรับว่า $4 \div 2 = 2$ หรือ $4 \times 4 = 8$ $8 + 8 = 16$ ฯลฯ

ฉะนั้น การศึกษาจึงไม่ใช่การแสร้งหาความรู้ แต่เป็นการดึงเอาความรู้ที่มีอยู่แล้วในจิตใจออกมาให้ปรากฏ ความรู้จึงเป็นสิ่งที่มีอยู่แล้วในตัวของบุคคลแต่ละคน การที่เราเชื่อเช่นนั้น เราไม่ได้เชื่อบุคคลที่เป็นเจ้าของความคิด แต่เชื่อตัวเราเอง เขาเป็นเพียงแต่ผู้ทำให้เราคิดนี้เรียกผู้อื่นเป็นผู้ช่วยให้ความคิดของเราปรากฏได้แต่ความคิดนั้นก็มีอยู่แล้วในตัวเรา

ความจริงแท้และแนนอนเกิดจากคณิตศาสตร์

เดล์การ์ตส์ นักปรัชญาชาวฝรั่งเศส เป็นนักคณิตศาสตร์ที่มีชื่อเสียง เพราะเขาได้ค้นพบวิชาคณิตศาสตร์แขนงหนึ่งคือ Analytic Geometry หรือ Co-ordinate Geometry

เดล์การ์ตส์มีความคิดว่า ความจริงจะต้องเป็นความจริงที่เป็นหลักของตัวมันเอง ปรากฏชัดด้วยตัวของมันเอง (Self-evident) หมายความว่าจะต้องขึ้นอยู่กับตัวเองหรือจะต้องตายตัวและแนนอน ไม่ออาศัยภาวะปัจจัยอื่นมาเป็นเครื่องประกอบ เนื่องจากลักษณะนี้ไม่ออาศัยวิทยาศาสตร์เป็นต้นกำเนิด แต่ออาศัยคณิตศาสตร์ วิชาที่ใช้คณิตศาสตร์หรือความคิดที่ได้จากการคณิตศาสตร์ เดินชัดกว่าที่ได้จากวิทยาศาสตร์ หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่ง บรรดาศาสตร์ทั้งหลาย คณิตศาสตร์ เป็นศาสตร์ที่บริสุทธิ์โดยแท้จริง

เมื่อพิจารณาจากคำกล่าวณี่แล้วทำให้เกิดความเชื่อในคณิตศาสตร์มากขึ้น แต่ก็มีคำกล่าวของนักคณิตศาสตร์และนักวิทยาศาสตร์ที่มีชื่อเสียงคนหนึ่งชื่อ ไอส์ไตน์ได้กล่าวไว้ให้เราคิดอยู่ตอนหนึ่งว่า “บรรดาศาสตร์ทั้งหลาย คณิตศาสตร์เป็นศาสตร์ที่บริสุทธิ์ฉันใด บรรดาศาสตร์ทั้งหลาย พุทธศาสนา เป็นศาสนาที่บริสุทธิ์ฉันนั้น”

ความจริงที่ได้จากการศึกษาวิชาคณิตศาสตร์ เป็นความจริงที่ไม่มีใครโต้แย้งได้ เป็นอย่างไรก็เป็นอย่างนั้น แต่ความจริงทางวิทยาศาสตร์มีการโต้แย้งกันได้ ความจริงที่ได้มาจากคณิตศาสตร์โต้แย้งไม่ได้ ความจริงที่ปรากฏออกมาย่างไรมันก็เป็นอย่างนั้น

ส่วนความจริงที่เราได้จากการศึกษาวิชาคณิตศาสตร์สาขาอื่นนอกจากคณิตศาสตร์นั้น จะเห็นได้ว่า มีการลบล้างกันมอยู่ ๆ

สมัยก่อนเชื่อย่างหนึ่ง สมัยปัจจุบันเชื่อย่างหนึ่ง สมัยก่อนเชื่อว่าโลกแบน แต่สมัยนี้ ความคิดก็เปลี่ยนไป เชื่อว่าดวงอาทิตย์หมุนรอบโลก ความรู้ต่าง ๆ ที่ได้มาจากการด้านอื่น ๆ ก็อาจเปลี่ยนไปอีก ความรู้ทั้งหลายที่ได้จากประสบการณ์นั้นเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ๆ ไม่แน่อน

ส่วนความจริงทางคณิตศาสตร์ยังไม่มีโครงสร้างค้านว่า $2 + 2$ ไม่เท่ากับ 4 และจุดเด่นนี้เป็นความแย่งย้ำตายตัว ซึ่งเป็นหัวใจของความจริง

ฉะนั้น เรายังคงอาศัยวิชาคณิตศาสตร์ และเอาความจริงนี้มาเป็นความรู้ในการศึกษา วิชาการต่าง ๆ เมื่อพิจารณาถึงวิชาเรขาคณิตจะเห็นว่าทฤษฎีมีบทบาทมากมาย บทหลัง ๆ เช่นว่าจริงก็อ้างบทก่อนมาอีกนัยน์ และบทที่นำอ้างนี้ก็อาศัยบทก่อน ๆ อีก จนกระทั่งในที่สุด ก็มาถึงความจริงอันหนึ่ง ซึ่งเป็นพื้นฐานเป็นหลักของความจริงทั้งหลาย ที่ได้จากวิชานี้ก็คือ Axiom ซึ่งเป็นความจริงที่ไม่ต้องพิสูจน์โดยวิชาคณิตศาสตร์ คือ เอาความจริงอันหนึ่งมาพิสูจน์ จริงอีกอันหนึ่ง ความจริงที่นำมาอีกนัยน์นั้นถ้ามันไม่จริงในตัวมันจะต้องอาศัยอีกอันหนึ่งมาพิสูจน์อยู่เรื่อย ๆ และในที่สุดก็จะมาถึงอีกจุดหนึ่งที่เป็นจริงโดยตัวของมันเองซึ่งไม่ต้องพิสูจน์อีกต่อไป

เดสการ์ตส์ ได้ให้ทัศนะว่าการที่คณิตศาสตร์ให้ความจริงด้วยตัวกันเนื่องมาจากคณิตศาสตร์เริ่มต้นด้วยความจริงที่เห็นได้แจ่มชัดที่สุด ไม่สามารถจะโต้แย้งได้ จากความจริงอันนี้ ก็ใช้วิธีการอนุมาน (Deduction) สรุปเอาความจริงใหม่ ๆ ออกมานั่นก็คือ ถ้าบทสรุปแต่ละขั้นของเราถูกต้อง สิ่งที่ได้จากการ Deduction ก็ถูกต้องด้วย

ฉะนั้น วิธีการแบบนี้จึงสำคัญอยู่ที่ตัวเริ่มต้น ถ้าสิ่งที่เราระบุเริ่มต้นจริง บทสรุปต่อไปก็จะจริง หลักแรกที่เราเรียกว่า First principle ไม่จำเป็นต้องแน่ใจว่าจริง ถ้าก้าวแรกที่ก้าวออกไปคือ Deduction จะถูกต้อง ก้าวนี้วิชาตรรกวิทยาจะช่วยได้ ปัญหาสำคัญจึงอยู่ที่ First-Principle จะได้มาอย่างไร ? ทำไนจึงแน่ใจว่าเป็นจริง

เดสการ์ตส์ใช้วิธีสังสัย มีหลักออยู่ว่า เมื่อจะเชื่ออะไร ถ้ามีช่องทางที่จะสงสัยทุกสิ่ง โดยทฤษฎีแล้วสังสัยได้ แล้วพยายามขัดความสงสัยไปที่เหลือขั้น จนถึงความคิดอันหนึ่ง ซึ่งเราไม่สงสัยอีกต่อไป จึงยอมเชื่อความคิดนั้น แต่ไม่ได้หมายความว่าสิ่งที่สงสัยนั้นไม่จริง แต่ต้องพยายามให้บรรลุถึงความคิดอันหนึ่งที่แจ่มใสเด่นชัด (Clear and Distinct) ปัญหาไม่อยู่ที่ว่า ขณะที่เด่นชัดนั้นมันอาจไม่จริงได้ แต่ปัญหาอยู่ที่ว่ามันอาจผิดพลาดได้ไหม ? ในเมื่อเรามีรู้ความจริงอันนี้ จะเอօะไรมาเป็นเครื่องตัดสินว่าเป็นความคิดอันหนึ่งที่แจ่มใสและเด่นชัดจะถูกต้องเสมอไป เมื่อถึงตอนนี้ก็ยุติลงที่ว่า ความจริงหรือความรู้นั้น เป็นสิ่งที่จิตเราสามารถจะรู้สึกได้ด้วยตัวมันเอง

ชีวิตของมนุษย์ถ้าใช้ความคิดอย่างถูกต้องแล้ว จะเห็นความจริงด้วยตัวมันเอง ความจริงที่จิตรู้จากตัวมันเอง ไม่อาศัยอะไรมันเรียกว่า Innate Ideas หรือสหชาตปัญญา เป็นสิ่งที่มีมากับมนุษย์ตั้งแต่แรกเกิด

ตามทัศนะของเดิร์กการ์ตส์ เมื่อมนุษย์เกิดมา มีความรู้สึกงสัญญาณแล้ว เป็นแต่เพียงใช้ความคิดให้จิตทำงานเพื่อแสวงหาคำตอบ

First Principle หรือหลักแรกนี้ จิตสามารถคิดได้โดยตรง เขาได้วางหลักในการค้นหาความจริงได้ดังนี้

1. จะต้องไม่ยอมรับว่าอะไรเป็นความจริง จนกว่าเราจะเห็นประจักษ์ด้วยตนเองว่า เป็นเช่นนั้น

2. จะต้องวิเคราะห์แยกแยะความรู้ของเรารอออกให้เด่นชัด

3. จะต้องใช้ความคิดให้สอดคล้องกับหลักตรรกวิทยา

4. จะต้องพิจารณาถึงผลที่เราคิดได้

นักปรัชญาเหตุผลนิยมถือว่า ความรู้เกิดจากเหตุผลเท่านั้น ความรู้ชนิดนี้เดิร์กการ์ตส์ เรียกชื่อเฉพาะว่า Intuition หมายถึง สัญชาตญาณ หรือสหชาตปัญญา ซึ่งเป็นความรู้ที่แจ่มชัด ปราศจากความสงสัยโดยประการทั้งปวง เป็นความรู้ที่มั่นคงแน่นอน ซึ่งเกิดจากแสงสว่าง แห่งเหตุผลเท่านั้น

เดิร์กการ์ตส์ ได้แบ่งความคิดออกเป็น 3 ชนิด ความคิดในที่นี้เป็นคำแปลของคำว่า Ideas ความคิด 3 ชนิดนั้น คือ

1. ความคิดที่ได้มาจากการนอก เรียกว่า Adventitious Idea ซึ่งอาจจะเรียกว่า ความคิดที่เกิดจากประสาทสัมผัส

2. ความคิดที่จิตสร้างขึ้น เรียกว่า Factitious Idea (อาจเรียกว่าจินตนาการก็ได้)

3. ความคิดที่ติดตัวมาแต่กำเนิด เรียกว่า Innate Idea

ความคิดที่ได้มาจากการนอก คือ เพทนาการ หรือจากประสาทสัมผัส ความคิดชนิดนี้ “ไม่ชัดเจน” ไม่แจ่มแจ้ง ส่วนความคิดที่จิตสร้างขึ้น โดยรวมผสานสิ่งที่ได้มาจากการนอก เข้าด้วยกัน โดยประมวลเอาสิ่งที่ได้รับจากประสาทสัมผัสนั้นมาคิดเรียกว่า Factitious Idea ความคิดชนิดนี้คือ “ไม่ชัดเจนแจ่มแจ้งเช่นเดียวกัน แต่ก็ยังดีกว่าชนิดแรก ความคิดทั้งสอง ชนิดนี้ยังเป็นที่สงสัย ส่วนความคิดที่มีมาแต่กำเนิด โดยที่พระผู้เป็นเจ้าเป็นผู้ปลูกฝังให้ตั้งแต่ แรกเกิดนั้นเป็นความคิดที่แจ่มแจ้งในตัวเอง ความคิดชนิดนี้เรียกว่าเป็น Innate Idea หรือความคิดที่ติดตัวมาแต่กำเนิด บางที่เรียกว่าสัญชาตญาณหรือสหชาตปัญญา และจัดว่าเป็นความรู้ เพราะว่าไม่มีข้อสงสัย จึงชัดเจนในตัวเอง และไม่ต้องพิสูจน์พระผู้เป็นเจ้าได้ประทานความคิดชนิดนี้ ให้แก่มนุษย์แล้วตั้งแต่แรกเกิด และเชื่อกันว่าสามัญชนมีความคิดอยู่ในขอบเขตจำกัด โดยที่

พระผู้เป็นเจ้าเป็นผู้สร้างขึ้นให้อยู่ในขอบเขตของความคิดมนุษย์เท่านั้น แต่การที่มนุษย์เราสามารถคิดอย่างมีเหตุผลเกี่ยวกับอนาคต ความไม่สิ้นสุดความเป็นนิรันดร เป็นพระราษฎร์เป็นเจ้าประทานความคิดดังกล่าวให้

ถ้าพูดตามความรู้สึกของสามัญชนก็เรียกว่า เกินวิสัยของมนุษย์ ความคิดชนิดนี้เป็นความคิดที่เข้มชัด หากความคิดดังกล่าวนั้นแม่นเจ้มแจ้งในตัวเองแล้วทำให้เราสัมภูฐานว่า จะต้องมีผู้มีอำนาจเหนือมนุษย์เป็นผู้ประทานให้แน่นอน

จากทัศนะของเดล์การ์ตส์ที่กล่าวมาแล้วจะเห็นได้ว่า เขายอมรับความคิดที่คิดตัวมาแต่แรกเกิด หรือที่เรียกว่า Innate Idea ศิอ เป็นความคิดที่พระผู้เป็นเจ้าประทานให้ และไม่ยอมรับความคิดที่มาจากภายนอก (ประสบการณ์) ส่วนความคิดที่มีอยู่ภายในเรียกว่า A priori ศิอ ซึ่งที่มีมาก่อนประสบการณ์ ความคิดที่มีลักษณะ A priori เป็นความคิดที่มีเหตุผล และทำให้เรามีความรู้ที่แน่นอน เมื่อเป็นเช่นนี้ เดล์การ์ตส์จึงปฏิเสธความรู้ทุกอย่างที่มาจากประสบการณ์ และถือว่าความรู้ทุกชนิดที่เกิดจากประสบการณ์เป็นความรู้ที่หลอกลวง บิดเบือนความจริงได้

เดล์การ์ตส์สร้างปรัชญาของตนบนฐานรากฐานแห่งความสงสัย เขาสงสัยทุกสิ่งทุกอย่าง เพราะเขาถือว่า การสงสัยศิอการคิด เขายพยายามคิดเกี่ยวกับตัวเขาเอง จนกระทั่งเข้าใจตัวของตัวเอง โดยได้เปล่งว่าจากอภินิหารว่า “ข้าพเจ้าคิด เพาะฉะนั้น ข้าพเจ้าจึงมีอยู่” (I think, therefore, I exist) เดล์การ์ตส์รู้แจ้งถึงความมีอยู่ของตัวเองโดยอาศัยความคิดที่พระผู้เป็นเจ้าได้ประทานให้ เป็นสัญชาตญาณ หรือสหชาตัญญาณ แจ้งด้วยตนเอง โดยปราศจากการสงสัย เขายังถือว่าเหตุต้องเป็นจริงเท่า ๆ กับผล พระผู้เป็นเจ้าเป็นเหตุของความคิดตัว ความคิดเช่นนี้ มีอยู่ ขณะนั้นพระผู้เป็นเจ้าจึงมีอยู่ เขาได้หาเหตุผลเกี่ยวกับความมีอยู่ของโลกภายนอกโดยอาศัย มีอยู่ของพระผู้เป็นเจ้า จากความมีอยู่ของตนเอง แล้วหาเหตุผลต่อไปถึงโลกภายนอก นั่นก็ศิอ เขายาเหตุผลเกี่ยวกับความมีอยู่ของตนเอง พระผู้เป็นเจ้า และโลกภายนอก โดยอาศัยความคิดที่พระผู้เป็นเจ้าเป็นผู้ประทานให้ ซึ่งมีชื่อเรียกด้วยเฉพาะว่า

นอกจากนี้ พระผู้เป็นเจ้ายังได้ประทานหลักการเพื่อตัดสินว่า สิ่งใดเป็นจริงมาแต่กำเนิด ซึ่งจะสำเร็จประโยชน์ได้ก็โดยอาศัยเหตุผลหรือสัญชาตญาณเท่านั้น

เดล์การ์ตส์ในฐานะที่เป็นนักเหตุผลนิยม ได้ยอมรับความมีอยู่ของสรรพ วิญญาณ (จิต) และพระผู้เป็นเจ้า (God) เข้าพิสูจน์ความมีอยู่ของตัวเองหรืออัตตา (Self) ด้วยสัญชาตญาณ และพิสูจน์ความมีอยู่ของพระผู้เป็นเจ้าและสรรพ (โลก) ด้วยการคิดที่มีเหตุผลซึ่งพระผู้เป็นเจ้าประทานให้

อนึ่ง นักปรัชญาที่มีลักษณะความคิดคล้ายคลึงกันกับเดส์การ์ตส์อีก 2 คน ก็คือ สปีโนza และไลบ์นิช

สปีโนza (Spinoza 1632–1677)

สปีโนzaเริ่มต้นอธิบายทฤษฎีว่าด้วยความรู้จาก Innate Ideas ทัศนะเกี่ยวกับพระผู้เป็นเจ้า เขาถือว่า พระผู้เป็นเจ้าเป็นรากรฐานของสิ่งทั้งหลาย พระองค์เป็น Substance คือเป็นเนื้อสาร หรือสาระที่เป็นหลักของตัวมันเองได้โดยตัวมันเอง พระองค์เป็น Substance ที่เป็นอนันต์ ไม่มีขอบเขต ไม่มีที่สิ้นสุด และประกายของมานิรูปลักษณะ多方 (Plurality) ในธรรมชาติอย่างไม่สิ้นสุด การคิด และการกินที่เป็นส่วนหนึ่งของพระผู้เป็นเจ้า

สปีโนzaถือว่าจิตคือสิ่งที่สร้างมโนภาพหรือความคิด (Ideas) และเป็นต้นเหตุของพิชาน (จิตรู้สำนึก) (Consciousness) ดังนั้น จิตจึงเป็นตัวคิดคำนึงจินตนาการ สร้างเกต และพิจารณา เพราะถือว่าจิตเป็นสิ่งที่คงอยู่กับร่างกาย ทำนองเดียวกับกับความคิด กับการกินที่ (Thought and Extention) เป็นของคู่กัน ฉะนั้น จากตัวจิตและร่างกายนี้เองเป็นเหตุให้เกิดความรู้ เจตจำนง รูปธรรม และการเปลี่ยนแปลงทางฟิสิกส์

ไลบ์นิช (Gottfried Leibniz (1646–1716)

ไลบ์นิชเป็นนักเหตุผลนิยมคนหนึ่ง เขายืนยันว่าความจริงที่มีความเชื่อว่า ความรู้ที่แท้จริงนั้นต้องเป็นความจริงที่เป็นสากลและจำเป็น (Universal and Necessary) เหตุผลเท่านั้นจะเป็นสมุภรณ์แห่งความรู้ที่จำเป็นและสากล ความรู้ที่จำเป็นเกิดจากความเข้าใจ (Understanding) เท่านั้น และความรู้อื่น ๆ ได้จากการสัมผัสถูกโดยอาศัยอินทรีย์ จิตสามารถถูกรู้สิ่งที่ได้รับจากภายนอกหรือจากการสัมผัสถูกโดยอาศัยอินทรีย์ นอกจากรู้สิ่งที่ได้รับโดยการสัมผัสถูกโดยอาศัยอินทรีย์ จิตนี้เองเป็นสมุภรณ์แห่งความรู้ที่จำเป็น อย่างไรก็ตาม ประสบการณ์ที่ได้รับโดยการสัมผัสถูกโดยอาศัยอินทรีย์ อาจเป็นความรู้สากลก็ได้

ไลบ์นิชถือว่า ความรู้เกี่ยวกับข้อเท็จจริงเฉพาะสิ่งใดจากประสบการณ์ส่วนที่ว่า ความรู้สากลและจำเป็นเกิดจากเหตุผล เขายังไม่เห็นด้วย เเดส์การ์ตส์ถือว่าจิตได้อุบัติขึ้นในโลกพร้อมกับ Innate Ideas แต่ไลบ์นิชเชื่อว่า จิตมีความโน้มรับ (Predis position) หรือความถันด (Attitude) มาแต่เดิม ความคิด Ideas ในวัยเด็กไม่แคร์สิ่งและชัดเจน เป็นชั่นเดียวกับรูปที่ฝังตัวอยู่ในหินอ่อน ที่มีได้แก่สลักห่อภูมิ

อนึ่ง ไลบ์นิชไม่เห็นด้วยกับเดส์การ์ตส์ที่ถือว่า “ความคิด (Ideas)” ติดตัวมาแต่กำเนิด

เข้าถือว่าความคิดไม่ได้มีอยู่ในจิต (Mind) อย่างที่เดส์การ์ต์เข้าใจ แต่ว่ามันอยู่ในจิตก็โดยอาศัยประสบการณ์เป็นเครื่องเปิดเผยดูดึงออกมานะ

ด้วยเหตุนี้ ไลบินิชจึงได้ชี้อ่าว เป็นผู้พยายามสร้างความประงดองระหว่างเหตุผลนิยม กับประจักษณ์นิยม ซึ่งจะเห็นได้จากการที่เข้าช่วยแก้ไขคำพูดของลอกที่ว่า “ไม่มีอะไรเลยในรูพิปัญญาที่ไม่มีอยู่แต่เดิมในอินทรี” นอกจากตัวรูพิปัญหานั่นเอง” (There is nothing in the intellect which was not previously in the sense except the intellect itself)

ไลบินิชได้ให้เหตุผลเพิ่มเติมอีกว่า “ก่อนอื่นประสบการณ์จะต้องได้รับการตีความจากเหตุผล หรือทำให้มีเหตุผลเสียก่อน แล้วจึงรับไว้เป็นความรู้ต่อไป”

วิจารณ์ (Criticism)

เหตุผลนิยมของเดส์การ์ต์ ถึงแม้ว่าจะได้รับการเชื่อถือว่าเป็นทฤษฎีความรู้ที่แท้และแน่นอนเพียงใดก็ตาม ยังได้รับการวิจารณ์อย่างกว้างขวางถึงจุดบกพร่องดังต่อไปนี้

1. การที่เหตุผลนิยมปฏิเสธความรู้ทุกอย่างที่เกิดจากประสบการณ์และประมาณว่า เป็นสิ่งหลอกหลวง แต่อันที่จริงเรามองเห็นสิ่งต่าง ๆ รอบตัวเราว่ามีอยู่จริง ๆ อย่างชัดเจนแจ่มแจ้ง และกล่าวไม่ได้ว่าสิ่งเหล่านั้นมีอยู่ไม่จริง

2. ความมีอยู่ของตัวเราแสดงถึงความมีอยู่ของสิ่งภายนอก เพราะสิ่งภายนอกสร้าง ความคิดอย่างชัดเจนแจ่มแจ้งให้แก่เรา และเราแสดงปฏิกิริยาต่อสิ่งภายนอกได้ เราทิ้ง เรา กินอาหาร ความทิฐของเราก็หมดไป เรากระหาย เราดื่มน้ำ ความกระหายของเราก็หมดไป อาหารและน้ำเราเห็นว่ามีอยู่อย่างชัดเจนแจ่มแจ้ง และมันเร้าให้เกิดปฏิกิริยาที่บังเกิดผล ดังนั้น อาหารและน้ำจึงเป็นสิ่งที่มีอยู่จริง

3. การหาเหตุผลความมีอยู่ของอาหารและน้ำจากความคิดติดตัวเกี่ยวกับพระผู้เป็นเจ้า และความเชื่อมั่นว่าพระผู้เป็นเจ้ามีอยู่เป็นเรื่องที่น่า信ขัน

4. เราไม่สามารถสร้างปรัชญาด้วยสักแต่ว่าการคิดหาเหตุผลโดยปราศจากประสบการณ์

5. ความรู้ทั้งปวงไม่ได้ติดตัวมาแต่กำเนิด หรือมาจากการความคิดตัว ความรู้ทางปรัชญา ไม่เหมือนความรู้ทางคณิตศาสตร์ ความรู้ทางคณิตศาสตร์เป็นนามธรรม กล่าวถึงสิ่งที่เป็นนามธรรม และอนุมานสิ่งที่เป็นนามธรรมนั้น จุดและเส้นไม่ใช่รูปธรรม เป็นเพียงสัญลักษณ์ แทนความคิดรวบยอด (Concept) ที่เป็นนามธรรม ส่วนปรัชญาเป็นความรู้ที่ว่าด้วยเรื่องที่เป็น

นามธรรมและเรื่องที่เป็นรูปธรรม พร้อมกันนั้นก็แสดงให้ความคิดรวบยอดเกี่ยวกับความแท้จริง โดยการคิดหาเหตุผลจากข้อเท็จจริงที่ได้ประสบ

ดังนั้น เหตุผลนิยมจะประมาณประสบการณ์ว่าเป็นสิ่งหลอกหลวงไม่ได้ เราได้รับข้อเท็จจริงจากประสบการณ์ จัดให้เป็นระบบโดยอาศัยวิทยาศาสตร์และจัดให้กลมกลืนกันและกันในที่สุดโดยอาศัยปรัชญา

6. เราไม่สามารถสร้างปรัชญาขึ้นมาได้โดยปราศจากเหตุผลและประสบการณ์

7. ข้อบกพร่องของเหตุผลที่เราเห็นได้ชัดที่สุด คือ ยอมรับว่าความรู้ที่แท้จริงนั้นเกิดจาก การคิดหาเหตุผลเพียงอย่างเดียวเท่านั้น และประการสุดท้ายลัทธิความคิดติดตัวมาแต่กำเนิด ของเด็กรากที่ไม่มีเหตุผลจะป้องกันตัวเองได้ ดังนั้น เหตุผลนิยมของเขางึงได้รับการวิจารณ์อย่างรุนแรง

2. ทฤษฎีประจักษณิยม (Empiricism)

ปัญหา : ความรู้เกิดขึ้นได้อย่างไร ?

ปัญหาข้อนี้ จอห์น ล็อค (John Locke : 1632—1704) นักปรัชญาชาวอังกฤษเป็นผู้ตั้ง ลักษณะประจักษณิยมขึ้นมา เพื่ออธิบายให้เห็นชัดว่า ความรู้ที่แท้จริงนั้นเกิดจากประสบการณ์ ประสบการณ์ในที่นี้หมายถึงประสบการณ์ทางประสาทสัมผัส อันได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น และ กาย ซึ่งเป็นความรู้ที่ชัดเจนและแจ่มแจ้ง

จอห์น ล็อค ได้ปฏิวัติเหตุผลนิยมของเด็กรากที่ประจักษณิยมใน หนังสือเรื่อง “ความเข้าใจของมนุษย์” (Human Understanding) และได้ตั้งตนเป็นปฏิปักษ์ ต่อแนวความคิดของเด็กรากที่ โดยวิจารณ์อย่างรุนแรงดังต่อไปนี้

1. ถ้ามีความคิดติดตัวมาแต่กำเนิดจริง ทุกคนต้องมีความคิดเช่นนั้นเหมือนกัน แต่ ปรากฏว่า เด็ก คนป่า คนปัญญาอ่อน คนไม่ได้รับการศึกษา ไม่รู้จักคำว่าความคิดติดตัวมาแต่ กำเนิด หรือ Innate Ideas เลย ทั้งไม่รู้จักคำว่าเหตุผล (Reason) อนันตภาพ (Infinity) นิรันดรภาพ (Eternity) พระผู้เป็นเจ้า (God) และความคิดอื่น ๆ ที่เป็น Innate Ideas ถ้าเป็นความคิด ติดตัวทุกคนมา ทุกคนต้องรู้จักความคิดดังกล่าว ถ้ามีความคิดติดตัวที่เจ้าของไม่รู้ก็เป็นการ ขัดแย้งในตัวเอง (Self-Contradiction)

2. ถ้ามีความคิดติดตัวมาแต่กำเนิด ทุกคนต้องมีความคิดเช่นนั้นเหมือนกัน แต่สิ่งที่เรียกว่า ความคิดติดตัวจะเกี่ยวกับพระผู้เป็นเจ้า จริยธรรมและอื่น ๆ แตกต่างกันไป ในสังคมที่แตกต่างกัน

ในประเทศที่แตกต่างกัน และในยุคที่แตกต่างกัน นอกจากนั้น บังแทกต่างกันในแต่ละบุคคล แม้อยู่ในสมัยเดียวกัน พากอเทวนิยม (Atheists) ไม่มีความคิดเรื่องพระผู้เป็นเจ้า คนที่มีความคิดเรื่องพระผู้เป็นเจ้าก็มีความคิดแตกต่างกัน บางคนเชื่อในเรื่องมนุษย์สมบัติ (Anthropomorphism) ของพระผู้เป็นเจ้า ศือ เชื่อว่าพระผู้เป็นเจ้ามีคุณสมบัติเช่นเดียวกับมนุษย์ เช่น มีอารมณ์ มีความโกรธ ความเกลียด และกิเลสต่าง ๆ เหมือนมนุษย์

บางคนเชื่อในเทวสมบัติของพระผู้เป็นเจ้า (Deism) ศือ เชื่อว่าพระผู้เป็นเจ้าเป็นเทพเจ้า แตกต่างจากสิ่งทั้งปวงในโลก ซึ่งเป็นสิ่งจำกัด

บางคนเชื่อในอรุปสมบัติ (Pantheism) ของพระผู้เป็นเจ้า ศือ เชื่อว่าพระผู้เป็นเจ้าไม่มีตัวตน แต่มีอำนาจสิงสถิตอยู่ทั่วไปในโลกและในสิ่งที่จำกัดทั้งหลาย

บางคนเชื่อในสากระลสมบัติ (Panentheism or theism) ของพระผู้เป็นเจ้า ศือ เชื่อว่าพระผู้เป็นเจ้าสร้างโลกขึ้น และครอบคลุมคุณดูแลโลกไว้ มีอำนาจทั้งภายในและภายนอกจักรวาล

เมื่อมนุษย์มีความคิดเห็นเกี่ยวกับพระผู้เป็นเจ้าแตกต่างกันอย่างนี้ ความคิดติดตัวมาแต่กำเนิดจะมีได้อย่างไร ?

3. แม้ว่าทุกคนมีความคิดอย่างเดียวกัน ก็ยังพิสูจน์ไม่ได้ว่าความคิดนั้น ๆ เป็นสิ่งที่ติดตัวมาแต่กำเนิดจริง เช่น คนมีความคิดเกี่ยวกับไฟเหมือนกันว่า ไฟให้ความร้อน แต่ความคิดเกี่ยวกับไฟเกิดจากประสบการณ์ต่างหาก ถ้าพูดว่า “ดวงอาทิตย์หมุนรอบโลก โลกแบบ ดวงจันทร์แบบ” จะถูกตัดค้าน การตัดค้านไม่ใช่ความคิดติดตัวมาแต่กำเนิด แต่เกิดมาจากการศึกษา หัวข้อเท็จจริงจากประสบการณ์

4. สิ่งที่เรียกว่า หลักการที่ติดตัวมาแต่กำเนิด (Innate Principles) ที่แท้ก็ศือ ความจริง สาがらที่เกิดมาจากการคิดหาเหตุผลจากข้อเท็จจริงที่ได้ประสบมา ไม่ใช่สิ่งที่มีอยู่แล้ว แต่เป็นการคิดหาเหตุผลจากข้อเท็จจริงเฉพาะเรื่อง โดยอาศัยสัญชาตญาณ (Perception) เช่น เด็กรู้ว่า ของหวานมีรสหวาน ของหวานไม่มีรสขม ก็จัดได้ว่าเป็นสิ่งที่เกิดจากประสบการณ์ของเด็ก หลังจากนั้นเด็กก็สามารถหาเหตุผลโดยอาศัยกฎแห่งความเหมือน (Law of identity) และกฎแห่งความขัดแย้ง (Law of Contradiction) แล้ว เด็กก็สรุปได้ว่า ของหวานย่อมมีรสหวาน ของหวานย่อมไม่มีรสขม

ดังนั้น สิ่งที่เรียกว่าหลักการที่มีมาแต่กำเนิดนั้น ที่แท้ก็ศือ สิ่งที่ได้มาจากการประสบการณ์ ไม่ใช่ความคิดติดตัวที่มีมาแต่เดิม (A priori) หรือความคิดที่มีมาก่อนประสบการณ์

ฉะนั้น ลอง จึงย้ำว่า คำสอนเรื่อง Innate Ideas ของเดส์การ์ตส์นั้นจึงใช่ไม่ได้

เมื่อลอกได้ว่าการคัดค้านเหตุผลนิยมแล้ว จึงประกาศลักษณะของตนเองขึ้นว่า “จิตแต่เดิม เป็นสภาพบริสุทธิ์ว่างเปล่า (Tabula rasa) เมื่อൺกระดาษชานวนที่ว่างเปล่า ไม่มีรอยขีดเขียน มาแต่เดิม จิตได้รับความคิดต่าง ๆ จากประสบการณ์ หากได้มีความคิดติดตัวมาแต่กำเนิดเมื่อัน ดังเดิร์กการ์ต์กล่าวไว้ไม่

ประสบการณ์นั้นมี 2 ประเภท คือ

1. ประสบการณ์ทางประสาทสัมผัส ได้แก่ ประสาทสัมผัสทั้ง 5
2. ประสบการณ์ทางจิตใจ ได้แก่ การคิดทบทวน

เรารู้สึ้งภายนอกโดยอาศัยประสบการณ์ทางประสาทสัมผัส และรู้สึ้งที่อยู่ภายในจิต ของเราระบุโดยอาศัยการคิดทบทวน ไม่มีความคิดชนิดใดที่ไม่ได้มาจากการประสบการณ์ทางประสาท สัมผัส หลังจากนั้นก็คิดทบทวนสิ่งที่ได้รับมาก่อน ประสบการณ์ทางประสาทสัมผัสจัดว่าเป็น วัตถุดิบที่มาป้อนจิต ให้จิตคิดทบทวน เด็กไม่สามารถคิดก่อนที่จิตจะได้รับประสบการณ์ทาง ประสาทสัมผัส แต่เดิร์กการ์ต์มีทัศนะตรงกันข้ามกับลอก คือ เห็นว่าจิตคิดเสมอ คิดก่อนที่จะ ได้รับประสบการณ์ทางประสาทสัมผัส คือ จิตคิดได้โดยไม่อาศัยประสบการณ์ทางประสาท สัมผัส

ตามทัศนะของลอก จิตเป็นสภาพที่อยู่เฉย ๆ (Passive) ในขณะที่รับประสบการณ์ทาง ประสาทสัมผัส แต่จิตเริ่มทำหน้าที่ (Active) ในการเปรียบเทียบสิ่งที่ได้จากการสัมผัสแล้ว รวมกันให้เป็นความคิดซับซ้อน จนเกิดเป็นความคิดดวงเดียว

ความคิดแต่ละดวงที่เกี่ยวกับสี เสียง กลิ่น รส สัมผัส ได้จากตา หู จมูก ลิ้น กาย โดย ลำดับ ความคิดแต่ละดวงเกี่ยวกับการกินที่รูปร่าง การหยุดนิ่ง และการเคลื่อนที่ของสสาร ได้จากการเห็นและการสัมผัส ส่วนสัญชาต (perception) การคิด (Thinking) และเจตนา (Volition) ได้จากประสบการณ์ทางจิต ได้แก่ การคิดทบทวน ความคิดแต่ละดวงเกี่ยวกับความ เพลิดเพลิน ความทุกข์ ความเมื่อย อำนาจและเอกสารได้มาจากประสบการณ์ทางประสาทสัมผัส กับประสบการณ์ทางจิต

ลอกถือว่า ความรู้ทุกชนิดเกิดจากประสบการณ์ ความรู้เกิดหลังจากที่ได้ประสบการณ์ แล้ว (A posteriori)

เมื่อกล่าวตามความเป็นจริงแล้ว กระบวนการที่ทำให้เกิดความรู้ มีลักษณะเป็นแบบ นิรนัย (Deductive) มากกว่าที่เป็นอุปนัย (Inductive) ความรู้แต่ละชนิดเกิดจากประสบการณ์

เฉพาะสิ่ง แล้วหาเหตุผลจากสิ่งที่ได้รับนั้นประมวลกันเป็นความรู้ทั่วไป ความรู้มีเชิงมีมาแต่กำเนิด ทั้งมิใช่แบบนิรนัย คือ การหาความจริงจากหลักการที่ว่ามีมาแต่เดิมนั้น ทฤษฎีดังกล่าวนี้ มีชื่อเฉพาะว่า ทฤษฎีที่ถือว่าความรู้เกิดที่หลังประสบการณ์ (A posteriori theory of knowledge) และที่เรียกว่า ประจักษณิยม (Empiricism) เพราะถือว่าประสบการณ์เท่านั้นเป็นบ่อเกิดความรู้ ถึงแม้ว่าโลกจะเป็นนักประจักษณิยม แต่เขาก็ยอมรับว่ามีสาระ จิต หรือวิญญาณ และพระผู้เป็นเจ้า ตามทัศนะของลอก สารรู้ได้ด้วยประสบการณ์ทางประสาทสัมผัส จิตรู้ได้ด้วยการคิด ส่วนพระผู้เป็นเจ้ารู้ได้ด้วยการสาธิจากสิ่งที่มีอยู่

ลอกเชื่อว่าสารมี แต่ตัวมันเองรู้ไม่ได้ และไม่สามารถที่จะรู้ได้ เพราะเป็นรากฐาน ของการกินที่ ปริมาตร รูปร่าง การหยุดนิ่ง และการเคลื่อนที่ รวมเรียกว่า คุณภาพปฐมภูมิ (Primary quality) ของสรรพ ซึ่งคุณภาพปฐมภูมิเหล่านี้ สามารถรู้ได้ทางประสาทสัมผัส จิตเป็นรากฐานของประสาทสัมผัส การคิดความรู้สึกและเจตจำนง เรายอมรับว่ามีพระผู้เป็นเจ้า ด้วยการอนุมานจากสิ่งที่มีอยู่ในใจ พระผู้เป็นเจ้าในฐานะเป็นผู้สร้างโลกจึงมีอยู่ ความคิด เกี่ยวกับความเป็นสิ่งที่ไม่มีสิ้นสุด (อันตะ) ก็ได้จากการปฏิเสธ สิ่งที่สิ้นสุด (อันตะ)

ลอกมีความเข้าใจถูกต้องที่อธิบายว่า จิตมีความสามารถบางประการ เช่น รับรู้ จำ แยกแยะ รวม และสร้างความคิดจากประสบการณ์ การที่ลอกมีทัศนะว่า ความรู้ขึ้นแรก เกิดจากประสบการณ์ทางประสาทสัมผัส แล้วก่อให้เกิดประสบการณ์ทางจิต และถือว่าประสบการณ์ทางประสาทสัมผัสมาก่อนประสบการณ์ทางจิตนั้นถูกต้องเหมือนกัน

แต่ลอกเข้าใจผิดที่ถือว่า จิตเป็นสภาพที่บริสุทธิ์ เปรียบเหมือนกระดาษที่ว่างเปล่า ปราศจากรอยขีดเขียน จากความเป็นจริงซึ่งเป็นที่ยอมรับกันว่า เด็กฝ่าแฝดที่อยู่ในสิ่งแวดล้อมเดียวกันอาจมีอุปนิสัยแตกต่างกัน ทั้งนี้ เพราะว่าทั้งคู่มีประสบการณ์ที่สะสมมาแตกต่างกัน จึงแสดงปฏิกริยาต่อสิ่งแวดล้อมแตกต่างกัน การปฏิเสธความสามารถและสิ่งที่ติดมากับจิต แต่กำเนิด เป็นการปฏิเสธข้อเท็จจริงที่เกิดจากประสบการณ์เช่นเดียวกัน เด็กอาจไม่มีความคิด ติดตัวมาแต่กำเนิด แต่ว่าเด็กอาจจะต้องมีความสามารถ ความถนัด และบางสิ่งบางอย่างติดตัว มาแต่กำเนิด สิ่งแวดล้อมช่วยให้เด็กแสดงสิ่งเหล่านั้นออกมาแล้วพัฒนาให้ใช้ประโยชน์ได้

การศึกษาไม่ใช่เป็นการรับรู้โดยถ่ายเดียว แต่เป็นการแสดงปฎิกริยาต่อสิ่งแวดล้อม และสิ่งเร้าด้วย เด็กย่อมได้รับความรู้จากการแสดงปฏิกริยาต่อสิ่งแวดล้อมตามความรู้ความ สามารถที่เขามีอยู่ ความรู้มีใช้การรับรู้ทางประสาทสัมผัส แต่เป็นการตีความสิ่งที่เราสัมผัส การตีความสิ่งที่เราสัมผัสถือ การคิดหาเหตุผลนั้นเอง

เมื่อถึงตอนนี้ ผู้เขียนขอแสดงความคิดเห็นไว้ ณ ที่นี่ด้วยว่า ทั้งประสบการณ์และการคิดหาเหตุผลช่วยให้เกิดความรู้ขึ้น ประสบการณ์จึงให้ความจริงเฉพาะอย่าง และไม่แน่ว่าจะจริงเสมอไป ต่อจากนั้นก็เป็นหน้าที่ของเหตุผลในการจัดความจริงให้เป็นระบบ

ฉะนั้น ไม่ควรลืมบทบาทของเหตุผลในการตรวจสอบความรู้ ประจำชั้นนิยมของจอห์น ล็อก มีลักษณะเป็นการมองปัญหาเรื่องบ่อเกิดความรู้ที่ได้จากการประสบการณ์เพียงด้านเดียว เช่นเดียวกับเดส์การ์ดส์ที่มองเห็นว่า ความรู้เกิดจากการคิดหาเหตุผลเพียงอย่างเดียว

ดังนั้น ทั้งประจำชั้นนิยมของจอห์น ล็อก และเหตุผลนิยมของเดส์การ์ดส์ จึงมีข้อบกพร่องด้วยกันทั้งนั้น ซึ่งนักศึกษาจะรู้ได้จากการวิจารณ์ ถึงกระนั้นก็ตาม ล็อกก็ยังไม่ใช่นักประจำชั้นนิยมแบบสุดโต่ง เพราะเขายังเชื่อเรื่องอนันตภาพและนิรันดรภาพซึ่งเป็นคุณสมบัติของพระผู้เป็นเจ้า

นอกจากนี้ ล็อกยังยอมรับว่า จิตมีอำนาจสร้างความคิดเรื่องนามธรรม หรือความรู้ทั่วๆ ไปได้

วิจารณ์ประจำชั้นนิยมของล็อก ประจำชั้นนิยมของล็อกมีข้อบกพร่อง ซึ่งเราพอจะวิจารณ์ได้ดังนี้

1. ล็อกยอมรับว่าประสบการณ์เป็นบ่อเกิดความรู้เพียงอย่างเดียว ซึ่งเป็นข้อผิดพลาดจากความเป็นจริงที่ว่า ความรู้มิได้เกิดจากประสบการณ์เท่านั้น ต้องอาศัยการคิดหาเหตุผลเข้ามาช่วยด้วย ความรู้นั้นจึงจะสมบูรณ์

2. ความรู้จะต้องมีลักษณะสถากลและจำเป็น แต่ประสบการณ์ไม่สามารถให้ความรู้สถากลและจำเป็นได้ ประสบการณ์สามารถให้ความจริงเฉพาะอย่างเท่านั้น จึงไม่อาจสนองสิ่งที่เราประสงค์ในการดำรงชีวิตได้ เราเชื่อในเอกลักษณ์แห่งธรรมชาติ และกฎแห่งเหตุผลที่มีบทบาทในการดำรงชีวิต กฎเหล่านี้ไม่ได้เกิดจากประสบการณ์ เราไม่ประสบการณ์เกี่ยวกับกฎเหล่านี้เพียงบางແ่เท่านั้น แต่เหตุผลสามารถให้ความแน่นอนที่เกี่ยวกับกฎเหล่านี้

3. ประสบการณ์ช่วยให้เราเกิดความรู้สึกทางประสาทสัมผัสเท่านั้น มันจะไม่มีความหมายอันใดเลยหากไม่ใช้เหตุผลตีความ เราจะมีความรู้เกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ ก็โดยอาศัยเหตุผลตีความสิ่งที่เราได้ประสบพบเห็น

4. เหตุผลสามารถเปรียบเทียบแยกแยะและรวมสิ่งที่เรารับรู้ทางประสาทสัมผัสเข้าเป็นระบบตามความจริงโดยธรรมชาติ และให้เข้ากับกาลและอวากาศ

5. นอกจากนี้ เหตุผลยังช่วยให้เราเข้าใจความหมายของกาล อวากาศ เนื้อสาร ความ

เป็นเหตุผล ฯลฯ ความรู้จะต้องเป็นสิ่งที่ประจำอยู่และมีเหตุผลซึ่งเกิดขึ้นโดยอาศัยการคิด ทบทวน ข้อเท็จจริงที่ได้จากการประสบการณ์อย่างมีเหตุผล

6. ลอกเข้าใจถูกที่ถือว่าจิตมีอำนาจทำหน้าที่บางประการ เช่น มีอำนาจรับรู้ จำสิ่งต่าง ๆ แยกแยะความแตกต่างระหว่างสิ่งทั้งหลาย รวมเพทนาการ และสร้างความคิดเกี่ยวกับเรื่อง นามธรรมทั่วไป

7. ลอกเข้าใจผิดที่ถือว่า จิตเปรียบเสมือนกระดาษหรือกระดาษชนวนที่ว่างเปล่าปราศ- จากรอยขีดเขียนมาแต่เดิม เพราะเด็กฝ่าແດคูหนึ่งที่อยู่ในสิ่งแวดล้อมอย่างเดียวกันอาจมีอุปนิสัย แตกต่างกัน ทั้งนี้เพราะทั้งคู่มีพยาบาลสมบัติแตกต่างกันและแสดงปฏิกิริยาต่อสิ่งแวดล้อมโดย วิธีแตกต่างกัน การปฏิเสธความสามารถและสภาพจิตที่ไม่มาแต่กำเนิด เป็นการปฏิเสธข้อเท็จจริง เซียงประสบการณ์ ความคิดติดตัวอาจไม่มี แต่ก็มีความสามารถ ความถนัด และสภาพจิตที่มี มาแต่กำเนิด สิ่งแวดล้อมช่วยให้เด็กแสดงสิ่งเหล่านั้นออกมาและพัฒนาให้มั่นเจริญขึ้น

คนดูแลกล่าวว่า “ปัญญาประเสริฐ”

เหมือนดวงจันทร์ประเสริฐกว่าหมุดวงดาว

แม่คิด สิริและธรรมของสัตบุรุษ

ย้อมอยู่กับผู้มีปัญญาแท่นนั้น

(สรก. ก. พช.สก.) ชุ. ชา. ลัตตาพิส.๒๗/๕๔๑

สรุปเนื้อหาสำคัญในบทที่ 5

1. ทฤษฎีว่าด้วยบ่อเกิดความรู้ซึ่งเป็นที่ยอมรับกัน 4 ทฤษฎี คือ
 - 1.1 ทฤษฎีเหตุผลนิยม
 - 1.2 ทฤษฎีประจักษณ์นิยม
 - 1.3 ทฤษฎีอนุมานนิยม
 - 1.4 ทฤษฎีสัญชาตญาณนิยม
2. ทฤษฎีเหตุผลนิยมมีความเชื่อว่า ความรู้ที่แท้จริงนั้นเกิดจากการคิดหาเหตุผล
3. ทฤษฎีประจักษณ์นิยมมีความเชื่อว่า ความรู้ที่แท้จริงเกิดจากประสบการณ์ทางประสาท สัมผัส
4. ทฤษฎีอนุมานนิยมมีความเชื่อว่า ความรู้ที่แท้จริงเกิดจากการคิดหาเหตุผลกับประสบการณ์ รวมกัน
5. ทฤษฎีสัญชาตญาณนิยมมีความเชื่อว่าความรู้ที่แท้จริงเกิดจากการหยั่งรู้ภายในใจอย่าง กระจàngแจ้ง หรือเกิดจากการทำsmith (โปรดดูรายละเอียดในบทที่ 7)
6. คำว่า เหตุผลของเดลฟาร์ตส์ หมายถึง เหตุผลที่ได้จากการคิดติดตัวมาแต่กำเนิดชัดเจน แจ่มแจ้ง และคำว่าเหตุผลนิยมยังมีเชื่ออีกว่ายังหนึ่งว่า เหตุผลนิยมเชิงคณิตศาสตร์
7. ความรู้ 2 ประเภท คือ A Priori หมายถึง ความรู้ที่เกิดก่อนประสบการณ์ซึ่งเป็นความรู้ ที่มีอยู่ก่อนแล้วในใจ หรือหมายถึงความรู้ที่เกิดขึ้นเองโดยไม่ต้องอาศัยประสบการณ์
8. A Posteriori หมายถึง ความรู้ที่เกิดภายหลังจากมีประสบการณ์
9. เหตุผลตามทัศนะของนักเหตุผลนิยม คือ กิจกรรมของจิต การใช้เหตุผลเป็นกิจกรรมของจิต การคิดเป็นหน้าที่ของเหตุผล

10. ความคิด—เปรียบเหมือนผู้ชูด
 ความรู้—เปรียบเหมือนเครื่องมือในการชุดชุมทรัพย์
 ประสบการณ์—เปรียบเหมือนภาษาชนะสำหรับใส่กรัพป์สมบูติที่ชูดขึ้นมาได้
11. ตามทัศนะของเดส์การ์ตัส ความจริงหรือความรู้นั้นเป็นสิ่งที่จิตเรารสามารถจะรู้สึกได้ด้วยตัวมันเอง
12. ชีวิตของมนุษย์ ถ้าใช้ความคิดอย่างถูกต้องแล้ว จะเห็นความจริงด้วยตัวมันเอง
 ความจริงที่จิตรู้นี้ ได้แก่ ความคิดติดตัว (Innate Ideas)
13. เดส์การ์ตัสได้วางหลักในการค้นหาความจริงไว้ดังนี้
 13.1 จะต้องไม่ยอมรับว่าอะไรเป็นความจริง จนกว่าเราจะเห็นประจักษ์ด้วยตนเองว่าเป็นเช่นนั้น
 13.2 จะต้องวิเคราะห์แยกแยะความรู้ของเรารอออกให้เด่นชัด
 13.3 จะต้องใช้ความคิดให้สอดคล้องกับตรรกวิทยา
 13.4 จะต้องพิจารณาถึงผลที่เราคิดได้
14. เดส์การ์ตัสได้แบ่งความคิดออกเป็น 3 ชนิด คือ
 14.1 ความคิดที่ได้มาจากการภายนอก เรียกว่า ความคิดที่เกิดจากประสาทสัมผัส
 14.2 ความคิดที่จิตสร้างขึ้น เรียกว่า จินตนาการ
 14.3 ความคิดที่ติดตัวมาแต่กำเนิด เรียกว่า Innate Ideas เป็นความคิดมีความชัดเจนในตัวเองโดยไม่ต้องพิสูจน์ เพราะเป็นความคิดที่พระผู้เป็นเจ้ามอบให้แก่มนุษย์ตั้งแต่แรกเกิด
15. ทฤษฎีประจักษ์นิยมมีความเชื่อว่า ความรู้ที่แท้จริงเกิดจากประสบการณ์ทางประสาทสัมผัส อันได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น และกาย ซึ่งเป็นความรู้ที่ชัดเจนและแจ่มแจ้ง
16. ประสบการณ์ มี 2 ประเภท คือ
 16.1 ประสบการณ์ทางประสาทสัมผัส ได้แก่ ประสาทสัมผัสทั้ง 5
 16.2 ประสบการณ์ทางจิตใจ ได้แก่ การคิดทบทวน
17. ลอกถึงแม้ว่าจะเป็นนักประจักษ์นิยม แต่เขาก็ยอมรับว่ามีสาร จิต หรือวิญญาณ และพระผู้เป็นเจ้า
18. ลอกยกยอมรับว่า จิตมีอำนาจจะกัดความคิดเรื่องนามธรรม หรือความรู้ทั่ว ๆ ไปได้
19. ทั้งประจักษ์นิยมของลอกและเหตุผลนิยมของเดส์การ์ตัสยังมีข้อบกพร่องอยู่ เพราะเป็นการมองปัญหาเรื่องป่าเบิกความรู้เพียงด้านเดียว

คําถามประจำบทที่ 5

1. ตามหลักทฤษฎีเหตุผลนิยมถือว่าความรู้เกิดจากอะไร ? อธิบาย
2. ความคิด 3 ประการของเดล์การ์ตส์ได้แก่อะไรบ้าง และมีความสำคัญอย่างไร อธิบาย
3. ประเภทของความรู้ตามทัศนะของเดล์การ์ตส์ได้แก่อะไรบ้าง และแตกต่างกันอย่างไร
4. จงวิเคราะห์ทฤษฎีเหตุผลนิยมทั้งในแง่ดีและแง่เสีย
5. หลักทฤษฎีประจักษณ์นิยมถือว่าความรู้เกิดจากอะไร อธิบาย
6. ขอหนึ่น ลอต ไดร์วาร์ดความคิดติดตัวมาแต่กำเนิด (Innate Idea) ของเดล์การ์ตส์ไว้อย่างไรบ้าง อธิบาย
7. จงวิเคราะห์ทฤษฎีประจักษณ์นิยมทั้งในแง่ดีและแง่เสีย